

LIIKUNTAPAIIKKAJULKAISUJEN ESTEETTÖMYYSSELVITYS

AIJA SAARI & NIINA KILPELÄ

JOHDANTO

Selvitys tarkastelee neljää opetus- ja kulttuuriministeriön Liikuntapaikkajulkaisu-sarjassa ilmestynyttä opasta. Oppaista vanhin, Esteetön perhepuisto ja liikuntapolku julkaistiin vuonna 2003, läkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu ja Esteetön luontoliikunta vuonna 2007, ja oppaista uusin, Esteettömät sisäliikuntatilat vuonna 2013.

Oppaat täydentävät liikuntapaikkarakentamisen ohjeistusta esteettömyyden osalta ja niihin myös yleisesti viitataan muissa julkaisusarjan oppaissa. Näiden neljän oppaan käyttäjiä ovat suunnittelijoiden, arkkitehtien ja rakennuttajien lisäksi myös kuntien soveltavan liikunnan suunnittelijat, paraurheilun toimijat ja esimerkiksi kuntien vammaisneuvostot.

TIIVISTELMÄ

Suomen Paralympiakomitean koordinoimassa liikuntapaikkajulkaisujen esteettömyysselektiivisessä tarkasteltiin neljän esteettömyyteen keskittyvän oppaan ajantasaisuutta, päällekkäisyyksiä ja muutostarpeita. Selvitys toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämishankkeena 2022–2023. Oppaat ovat ilmestyneet opetus- ja kulttuuriministeriön Liikuntapaikkajulkaisu -sarjassa, jonka kustantaja on Rakennustieto Oy.

Selvityksen mukaan tarkastellut oppaat eivät kata kaikkia liikuntapaikkoja, osa tiedoista on vanhentunut ja esteettömyyden ja yhdenvertaisuuden säädöspohja on muuttunut. Oppaat ovat ilmestyneet vain painotuotteina, joten ne eivät ole saatavilla digitaalisesti saavutettavassa muodossa.

Selvityksen pohjalta esitetään, että opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää uuden Esteettömät liikkumisympäristöt (työnimi) -julkaisuun tähtäävän työn. Julkaisu keskittyy kaikille soveltuvaan suunnitteluun sisä- ja ulkoliikuntapaikoissa, antaa suosituksia ja esittelee hyviä ratkaisuja. Julkaisu tulee olla saatavilla saavutettavassa muodossa.

Helsingissä 9.3.2023

SISÄLTÖ

Johdanto	2
Tiivistelmä	2
Hankkeen tausta	4
Toteutus	4
Hankkeen tulokset	5
Oppaiden sisältöjen analyysi	5
Oppaiden ajantasaisuuden arviointi	6
Suositukset	8
Lähteet	10
Liitteet	11

HANKKEEN TAUSTA

Yhdenvertainen ja tasa-arvoinen liikunta- ja urheilukulttuuri on valtion liikuntaneuvoston keskeisiä ydintavoitteita. Yhdenvertaisuus on yksi keskeisistä valtionavustusten kriteereistä liikuntapaikkojen rakentamiseen ja perusparannukseen liittyvissä hankkeissa (VLN 2014).

Esteettömyyttä ja yhdenvertaisuutta koskeva säädöspohja on uudistunut oppaiden ilmestymisen jälkeen. Yhdenvertaisuuslaki uudistui 2015, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ratifioitiin 2016 ja valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä tuli voimaan vuoden 2018 alussa.

TOTEUTUS

Hankkeen tarkoituksena oli tarkastella neljän oppaan ajantasaisuutta, mahdollisia päällekkäisyyksiä ja muutostarpeita sekä laatia esitys uudistustyön pohjaksi. Hanke toteutettiin opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana liikuntapaikkarakentamisen tutkimus- ja kehittämishankkeena 1.4.2022-31.3.2023. Hankkeesta vastasi Suomen Paralympiakomitea kumppaninaan Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE.

Oppaiden sisältöjen päällekkäisyyksiä tarkasteltiin vertailemalla otsikoita. Päällekkäisyyksien lisäksi tarkasteltiin mitä liikuntapaikkoja oppaista puuttuu. Tarkastelussa hyödynnettiin vertailuaineistona valtakunnallista liikunnan paikkatietojärjestelmää, LIPAS-tietokantaa, jonka liikuntapaikkatyyppejä verrattiin oppaissa käsiteltyihin liikuntapaikkoihin.

Oppaiden ajantasaisuutta arvioitiin kolmesta näkökulmasta: päivitettävät/korjattavat, täydennettävät ja poistettavat osat. Päivitettävien osioiden kohdalta etsittiin ne sisällöt, jotka ovat yhä olennaisia, mutta joissa on tapahtunut muutoksia oppaiden julkaisun jälkeen. Toiseksi kartoitettiin täydennystarpeet eli mitä näkökulmia ja tietoja nykyisistä oppaista puuttuu. Kolmanneksi tarkastettiin, onko oppaissa jotain sellaista tietoa, jota ei tarvitse huomioida oppaiden mahdollisessa uudistamistyössä.

Oppaiden sisällönanalyysistä (liite 1) ja Esteettömät sisäliikuntatilat ja Esteetön luontoliikunta -oppaiden tietosisältöjen arvioinnista (liite 2) vastasi Anni Polari. Osana Esteettömät sisäliikuntatilat -oppaan ajantasaisuuden arviointia Polari teki katsauksen kansainvälisiin vertaisaineistoihin. Tarkoituksena oli selvittää, mitä uusia oppaita on ilmestynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana ja mitä uusia aihealueita niissä esitellään.

Esteetön perhepuisto ja liikuntapolku sekä läkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu – Arki- ja terveystoiminnan tilat palvelu- ja hoiva-asumisympäristöissä -oppaiden (liite 3) arvioinnista vastasivat esteettömyysasiantuntija Noora Piipponen ja vastaava esteettömyysasiantuntija Johanna Hätönen Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKEstä. Selvitystä täydentää LAB Ammattikorkeakoulun opiskelija Joni Fredmanin (2022) opinnäytetyö, jossa kysyttiin oppaita käyttävien henkilöiden palautetta ja toiveita. Analyysien tuloksia tarkasteltiin hankkeen ohjausryhmän kokousten lisäksi sidosryhmille suunnatussa webinaarissa 26.10.2022 sekä opetus- ja kulttuuriministeriön ja Rakennustieto Oy:n edustajien tapaamisessa.

Tässä raportissa kootaan oppaiden ajantasaisuutta ja päällekkäisyyttä koskevat havainnot, päivitettävät, täydennettävät ja poistettavat osiot sekä suositukset jatkotoimenpiteiksi. Raportin ovat koonneet Suomen Paralympiakomitean tutkimuspäällikkö Aija Saari ja ympäristöministeriön yliarkkitehti Niina Kilpelä. Kilpelä on toiminut myös hankkeen ohjausryhmän puheenjohtajana. Kiitokset myös muille aktiivisesti kehittämistyöhön osallistuneille ohjausryhmän jäsenille: Johanna Hätönen Invalidiliitosta, Laura Lehtonen Metsähallituksen luontopalveluista, Jukka Parviainen Paralympiakomiteasta, Jarkko Rantamäki Länsi-Suomen AVIsta, Petri Rissanen Paralympiakomiteasta, Heli Starck Ikäinstituutista, Pirjo Tujula Helsingin kaupungilta sekä Satu Wäre-Åkerblom Arkkitehtitoimisto Åkerblomista.

HANKKEEN TULOKSET

Oppaiden sisältöjen analyysi

Oppaiden otsikoiden vertailu osoitti, että oppaissa on käsitelty laajasti samoja aiheita. Yli puolet oppaiden sisällöistä on päällekkäisiä. Samaa aihetta on eri oppaissa saatettu käsitellä erilaisista tulokulmista ja eri laajuisina kokonaisuuksina. Ikääntyneiden liikuntapaikkojen suunnitteluopas poikkeaa tarkastelukulmaltaan selvästi muista oppaista.

Oppaissa tarkastelluista rakennetuista ulkoliikuntapaikoista puuttuvat pallokentät, yleisurheilupaikat, jääurheilualueet ja erityiskohteet, kuten golfkentät, ampumaurheilupaikat, hevosurheilualueet, koira-urheilupaikat, maauimalat ja laskettelukeskukset. Lähiliikuntapaikkoja on käsitelty oppaissa vain lyhyesti. Oppaissa tarkastelluista isäliikuntatiloista puuttuvat padelin ja squashin suorituspaiikat.

Esteettömyysoppaiden mahdollisessa päivitystyössä on huomioitava koko liikuntapaikkojen kirjo. On kuitenkin muistettava, että osasta liikuntapaikoista on jo saatavilla opetusministeriön Liikuntapaikkajulkaisu-sarjan suunnitteluopas tai RT-ohjekortti.

Nyt tarkasteltujen oppaiden ilmestymisen jälkeen ympäristöministeriö on julkaissut Esteetön rakennus ja ympäristö -suunnitteluoppaan. Myös se on Rakennustieto Oy:n kustantama. Opas on yleisteos esteettömän liikkumis- ja toimimisympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen, mutta se ei tarkastele esteettömyyden toteutumista erityisesti liikunnan ja urheilun olosuhteissa.

Oppaiden ajantasaisuuden arviointi

Kaikkien oppaiden yhteiset päivitystarpeet

- Lainsäädäntö, kuten uudistuneet liikuntalaki, yhdenvertaisuuslaki, YK:n vammaisyleissopimus, valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä.
- Muuttunut soveltavan liikunnan ja paraurheilun sanasto (Sanastokeskus & LTS 2023), kuten lajien nimet, vammaisuuteen liittyvät käsitteet. Esimerkiksi liikuntapaikkarakentamisen yhteydessä puhutaan liikkumis- ja toimimisesteisistä henkilöistä, liikuntapuolella suositellaan toimintarajoitteisuus (ja vammaisuus, myös erityinen tuki) käsitettä.
- Kuvitus ja esimerkit.
- Lähdeviittaukset, kuten julkaisujen jälkeen ilmestyneet muut liikuntarakentamisen oppaat ja RT-ohjekortit.

Esteettömät sisäliikuntatilat (2013)

Päivitettävät osiot

- Viittaukset sisäliikuntatiloja koskeviin lajikohtaisiin sääntöihin ja ohjeisiin.
- Peli- ja urheilupyörätuolien tilantarpeeseen perustuvat suositukset.
- Vanhentuneet lajien nimet. Esimerkiksi osa vammaisurheilulajeista on vaihtanut nimensä para-alkuiseksi.

Täydennystarpeet

- Poistumisturvallisuus. Poistumisturvallisuuteen liittyen voidaan hyödyntää myös Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön opasta liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden evakuoinnista.
- Sukupuolen moninaisuuden huomioiminen wc-, pukeutumis- ja peseytymistilojen suunnittelussa.

- Uutta teknologiaa hyödyntävät opasteratkaisut. Esimerkiksi digitaaliset opasteet, kosketusnäytöt, iBeaconit sekä 3D-tulostetut äänikohokartat.
- Uudet sisäliikuntalajit, kuten esimerkiksi padel- ja squashkentät/-hallit, skeittihallit ja parkoursalit.

Poistettavat osiot

- Tiedot eritavoin liikkumis- ja toimimisesteisistä ihmisryhmistä, liikuntaa järjestävistä tahoista ja esteettömyyden kehittämisestä liikuntapaikkarakentamisessa.

Kansainväliset esimerkit

Kansainvälisissä aineistoissa katsomoiden ja katsomopaikkojen esteettömyyttä tarkastellaan laajasti. Ohjeissa korostetaan esteetöntä näköyhteyttä. Pyörätuolikäyttäjien lisäksi tarkastellaan esteettömiä istumapaikkoja sellaisille henkilöille, jotka tarvitsevat muista syistä enemmän tilaa, esimerkiksi opaskoiralle tai apuvälineille.

Kansainvälisissä oppaissa tuodaan esiin myös poistumisturvallisuus, kuten hätäuloskäyntien esteettömyys, hälytysjärjestelmät ja turvalliset odotustilat. Muita aihekokonaisuuksia ovat uutta teknologiaa hyödyntävät opasteratkaisut ja mm. liikuntatilojen suosituslämpötilat ja liikuntasalin tai -hallin jakaminen osiin. Lisäksi ohjeistetaan huomioimaan liikunnan apuvälineiden, kuten urheilupyörätuolien mitat ja opas- ja avustajakoirien käyttäjät tilojen suunnittelussa.

Esteetön luontoliikunta (2007)

Päivitettävät osiot

- Retkeilyrakenteiden mallipiirustukset.
- Lähdeviittaukset, kuten ulkoilun ja liikunnan merkit, sekä leikkivälineitä ja turva-alustoja koskevat standardit. SuRaKu-kortit ja esteettömyyskriteerit.
- Reittiluokitusohjeet (Saari ym. 2021) ja luontoreittien esteettömyyden kartoitusohjeet (Suomen Paralympiakomitea 2023).

Täydennystarpeet

- Uudet luontoliikunnan lajit, esimerkiksi sup-lautailu, maasto- ja alamäkipyöräily, lumikenkäily, retki- ja kelkkaluistelu, frisbeegolf ja polkujuoksu.
- Lähiliikuntapaikat, uudet luontoliikunnan paikat, esimerkiksi talviuintipaikat, luonnonjääradat, maastopyöräilyreitit, ulkokiipeilypaikat, suunnistusalueet ja -kartat, kuntoiluportaat sekä paljasjalka- ja aistipolut.
- Uudet käytännöt ja esimerkit, kuten vesille lähtöä ja kalastusta helpottavat ratkaisut, uimarantojen esteettömyysmatot.
- Opastamisen laaja keinovalikoima, esimerkiksi koho- ja selkokartat, äänikohokartat ja digitaaliset opasteet ja reittikuvaukset.

Poistettavat osiot

- Erilaiset ulkoilua ja luontoliikuntaa palvelevat oheistilat kuten ravitsemus-, näyttely-, myymälä-, vuokraamo-, varasto-, huolto- ja majoitustilat.
- Puutarhanhoitoa käsittelevä luku.

Esteetön perhepuisto ja liikuntapolku (2003)

Esteetön perhepuisto ja liikuntapolku -opas (toim. Tujula, Kaski & Jokinen) ilmestyi vuonna 2003 yhtenä Viherympäristöliiton Esteetön ulkoleikkipaikka -hankkeen (1999–2002) lopputuotoksista. Oppaassa esitellään Rinnekodin hanke. Hankkeen muita tuloksia olivat Kilon päiväkodin piha Espoossa sekä Ratsaspuiston esteetön leikkipaikka Helsingissä.

Täydennystarpeet

- Leikkipuistojen ja -paikkojen suunnitteluun, turvallisuuteen ja vastuisiin liittyvä tieto, kuten rakenteet, kasvillisuus, valaistus ja suunnitteluohjekuvat
- Leikkipaikkojen esteettömyyskriteerit
- Esimerkit hyvin toteutetuista esteettömistä leikkipaikoista.

Iäkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu (2007)

Iäkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu (Lehmuspuisto & Åkerblom, 2007) oppaan tavoitteena on, että palveluasumis- ja hoivaympäristöt tukevat iäkkäiden ihmisten liikunnan harrastamista ja niihin liittyvät palvelutilat toimivat monipuolisina liikuntaa ja kuntoutumista tukevin keskuksina. Opas sisältää ohjeita taajama-alueiden, kortteli- ja piha-alueiden, rakennusten tilojen sekä ikääntyneille tarkoitettujen liikuntatilojen suunnittelua varten, kuten palvelutalot ja -keskukset, tehostetun palveluasumisen yksiköt ja niiden lähiympäristöt.

Täydennystarpeet

- Muistisairaiden henkilöiden liikunnan harrastamisen mahdollistavat ratkaisut.
- Aktiivisten ikääntyneiden näkökulma, harrastaminen ja aktiivinen arki.

Suosituks

Selvityksen pohjalta esitetään, että opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää oppaiden sisältöjen uudistustyön. Uudistettu julkaisu (työnimellä Esteettömät liikkumisympäristöt), keskittyy kaikille soveltuvien sisä- ja ulkoliikuntapaikkojen suunnitteluun ja rakentamiseen, antaa suosituksia ja esittelee hyviä ratkaisuja. Se yhdistää Esteettömät sisäliikuntatilat ja Esteetön luontoliikunta -oppaiden sisällöt ja hyödyntää Esteetön perhepuisto ja liikuntapolku sekä iäkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu -oppaiden sisältöjä soveltuvin osin.

Esteettömistä leikkipaikoista tarvitaan lisätietoa sekä mahdollisesti kansainvälisiin vertailuaineistoihin perehtymistä ja tutkimusta. Uusi leikkipaikkatieto on yhdistettävissä uudistettuun Esteettömät liikkumisympäristöt -julkaisuun.

lääkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen julkaisu on tietopaketti palvelu- ja hoiva-asumisen piirissä arki- ja terveysliikuntaa tukevien tilojen suunnitteluun ja toimii edelleen itsenäisenä oppaana. Opasta ei suositella yhdistettäväksi muihin mahdollisesti uusittaviin oppaisiin, sillä palveluasumisen ja tuetun asumisen liikuntatilat eivät suoraan sovellu yleisön käyttöön tarkoitettujen liikuntatilojen kokonaisuuteen. Uudistetussa Esteettömät liikkumisympäristöt -julkaisussa on kuitenkin otettava mukaan muistisairaiden ja aktiivisten ikääntyneiden näkökulmat. Ikääntyneiden henkilöiden liikuntapaikkoja ja liikkumista koskevista toiveista on tarpeellista kerätä uutta tietoa.

Julkaisun muoto on tässä vaiheessa avoin. Käyttäjäselvityksen (Fredman, 2022) mukaan ja webinaarin osallistujien mielestä suosituin vaihtoehto on saavutettavat verkkosivut. Tietoa on helpompaa, nopeampaa ja edullisempaa päivittää verkkosivuille kuin painotuotteeseen tai jo julkaistuun sähköisessä muodossa olevaan oppaaseen. Perinteisellä painotuotteella on kuitenkin edelleen kannattajansa.

LÄHTEET

Fredman Joni 2022. Liikuntarakentamisen oppaiden käyttäjäselvitys: esteettömyyttä koskeva tieto. LAB-ammattikorkeakoulu, Liiketalouden ja matkailun ala. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2022121328414>

Kilpelä Niina (toim) 2018. Esteetön rakennus ja ympäristö. Ympäristöministeriö. Rakennustieto Oy.

Kilpelä Niina & VAU 2013. Esteettömät sisäliikuntatilat. Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapaikkajulkaisu 106. Rakennustieto Oy.

Lehmuspuisto Vuokko & Åkerblom Satu 2007. Iäkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu. Opetusministeriön liikuntapaikkajulkaisu 94. Rakennustieto Oy.

Saari Aija, Hätönen Johanna, Kajala Liisa, Lakkasuo Teemu, Rissanen Petri, Parviainen Jukka, Piipponen Noora & Siira Heidi 2020. Esteetön eräpolku -hankkeen raportti. Luontokohteiden esteettömyyden kartoittaminen ja kuvailu. Suomen Paralympiakomitea.

Sanastokeskus ja LTS 2023. Soveltavan liikunnan ja paraurheilun sanasto. Liikuntatieteellisen Seuran Tutkimuksia ja selvityksiä nro 23.

Suomen Paralympiakomitea 2023. <https://www.paralympia.fi/palvelut/materiaalit/esteettomyys> [luettu 26.2.2023]

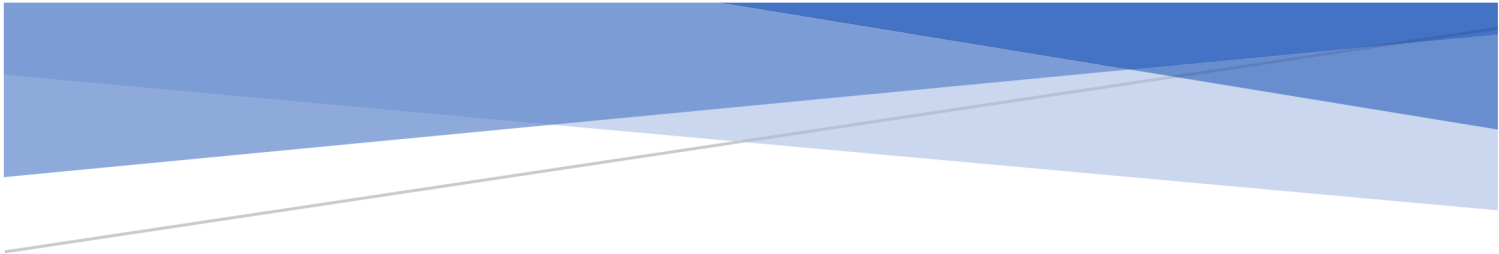
Tujula Pirjo, Kaski Markus & Jokinen Ilkka 2003. Esteetön perhepuisto ja liikuntapolku. Opetusministeriön liikuntapaikkajulkaisu 85. Rakennustieto Oy.

Valtion liikuntaneuvosto 2014. Liikuntapaikkarakentamisen suunta-asiakirja. Opetus- ja kulttuuriministeriö. VLN 2014:4.

Verhe Irma, Ruti Marko & SIU 2007. Esteetön luontoliikunta. Opetusministeriön liikuntapaikkajulkaisu 93. Rakennustieto Oy.

LIITTEET

- LIITE 1** – Esteettömyysoppaiden sisällönanalyysi – päällekkäisyydet ja puutteet, oppaat 85, 93, 94, 106
- LIITE 2** – Esteettömyysoppaiden ajantasaisuuden arviointi – Esteettömät sisäliikuntatilat 106 ja Esteetön luontoliikunta 93
- LIITE 3** – Liikuntapaikkajulkaisujen esteettömyys selvitys – Raportti oppaiden 85 ja 94 sisällönanalyysistä

ESTEETTÖMYYSOPPAIDEN SISÄLLÖNANALYYSI

Päällekkäisyydet ja puutteet, oppaat 85, 93, 94,106

Liikuntapaikkajulkaisujen esteettömyys selvitys, liite 1
Loppuraportti 29.11.2022
Anni Polari

SISÄLLYS

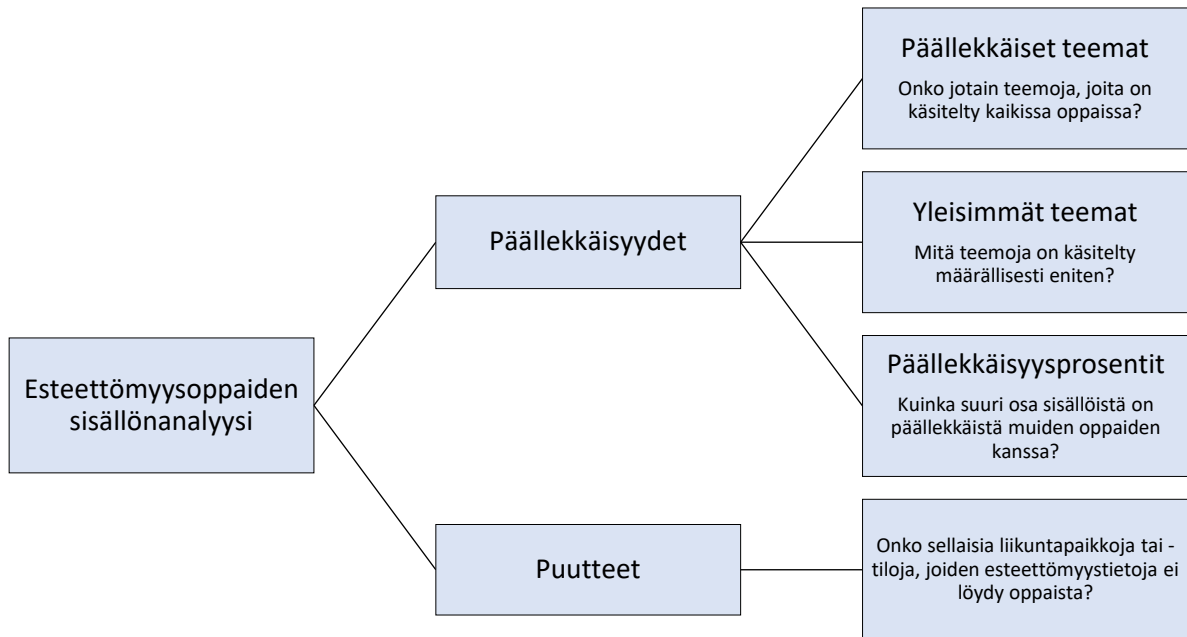
Sisällönanalyysin tarkoitus	3
Päällekkäisyydet	4
Analyysin toteutus.....	4
Tulokset	4
Puutteet	7
Analyysin toteutus.....	7
Tulokset	7
Yhteenveto ja johtopäätökset.....	9

SISÄLLÖNANALYYSIN TARKOITUS

Tarve sisällönanalyysille lähti oletuksesta, että liikuntapaikkojen esteettömyysoppaissa on käsitelty samoja aiheita ja teemoja. Analyysin tarkoitus oli selvittää sisällysluetteloita tarkastelemalla, kuinka paljon ja millaisia päällekkäisyyksiä neljässä oppaassa on. Tarkastelu tehtiin vertailemalla oppaiden sisällysluetteloita ja otsikoita toisiinsa.

Päällekkäisyyksiä tarkasteltiin kolmesta eri näkökulmasta. Ensimmäisenä selvitettiin, onko jotain sellaisia teemoja, joita on käsitelty kaikissa oppaissa. Toisena tarkasteltiin yleisimpiä teemoja eli mitä aiheita oppaissa on käsitelty määrällisesti eniten. Viimeisenä laskettiin oppaille päällekkäisyysprosentit eli selvitettiin kuinka suuri osa oppaiden sisällöistä on päällekkäistä muiden oppaiden sisältöjen kanssa.

Osana sisällönanalyysiä päätettiin tarkistaa myös esteettömyysoppaiden mahdolliset puutteet. Jos ja kun liikuntapaikkarakentamisen esteettömyysoppaita tullaan päivittämään ja uusimaan, tulisi olla tiedossa, onko jotain sellaisia liikuntatiloja ja -paikkoja, joista esteettömyystietoja ja -vaatimuksia ei on vielä kerätty tai saatavilla. Tarkoitus oli siis lähteä tutkimaan, mitkä liikuntapaikat puuttuvat tarkastelun kohteena olevista neljästä oppaasta.

Kuvio 1. Sisällönanalyysin arviointikehys

PÄÄLLEKKÄISYYDET

Analyysin toteutus

Ennen varsinaista päällekkäisyysanalyysiä aineisto järjestettiin ja yksinkertaistettiin koodaamalla. Oppaiden sisällysluettelot vietiin Exceliin ylä- ja alaotsikoineen, jonka jälkeen aineisto koodattiin sisältöä yhdistäviin luokkiin. Oppaiden otsikoita verrattiin toisiinsa ja niiden joukosta etsittiin yhteisiä nimittäjiä, joiden perusteella luokat muodostettiin. Alla olevassa taulukossa on esimerkein kuvattu, kuinka erilaisia otsikoita on sijoitettu sopivien kategorioiden alle.

Otsikot	Luokka
Lamppujen ominaisuudet Valaisimien sijoitus Valaistus- ja värisuunnittelu Valoa näkemiseen jne.	Valaistus
Kartat Opasteet Opastus ja tiedottaminen Tekstit ja symbolit jne.	Opastus
Induktiosilmukka Tilaisuus kaiutinjärjestelmin Äänensiirtojärjestelmät Ääni ja ympäristö jne.	Akustiikka

Taulukko 1. Esimerkki luokkien muodostamisesta

Tarkasteltuun otettiin ainoastaan päällekkäiset luokat eli ne aiheet, joita oli käsitelty vähintään kahdessa oppaassa. Kaiken kaikkiaan luokkia löytyi yhteensä 30 kappaletta. Luokkia muodostui niin yleisistä suunnitteluperiaatteista (esim. valaistus, opastus, akustiikka ja materiaalit), kuin erilaisiin tiloihin ja paikkoihin liittyen (esim. wc-tilat, pysäköintipaikat ja liikuntasalit). Iso kokonaisuus koski myös erilaisia kulkuyhteyksiä kuten portaita, ovia, sisäänkäyntejä ja kulkuväyliä. Alla listattuna kaikki luokat:

- Aidat ja portit
- Akustiikka
- Aulat ja käytävät
- Esteettömyyden huomiointi suunnittelussa
- Huolto ja ylläpito
- Kahvilat ja ravintolat
- Kalastuspaikat
- Kalusteet ja varusteet
- Kasvillisuus
- Keilahalli
- Kulkuväylät
- Kuntoliikuntatilat
- Leikkipaikat ja -välineet
- Levähdys- ja taukopaikat
- Liikkumis- ja toimimiseisyyden määritelmät
- Liikuntasalit
- Materiaalit
- Opastus
- Ovet
- Portaat ja luiskat
- Puistot ja pihat
- Pysäköintipaikat ja -alueet
- Ratsastus ja sen tilat
- Sauna
- Sisäänkäynti
- Uimahallit ja -altaat
- Uimarannat
- Ulkoilureitit
- Valaistus
- WC-tilat

Kaikki luokat väri- ja numerokoodattiin sisällysluettelotaulukkoon. Osa otsikoista kuului useampaan kuin yhteen luokkaan esim. *Kulkuväylien valaistus* → Kulkuväylät -luokka ja Valaistus -luokka. Koodauksen jälkeen aineisto oli valmis määrälliseen analyysiin.

Tulokset

Tulososiossa käydään läpi, miltä oppaiden päällekkäisyys näyttää kolmen eri näkökulman valossa: päällekkäiset teemat, yleisimmät teemat ja päällekkäisyysprosentit. Ensimmäisenä tarkastellaan oppaiden päällekkäisiä teemoja eli mitkä luokat olivat sellaisia, jotka löytyivät kaikista neljästä oppaasta.

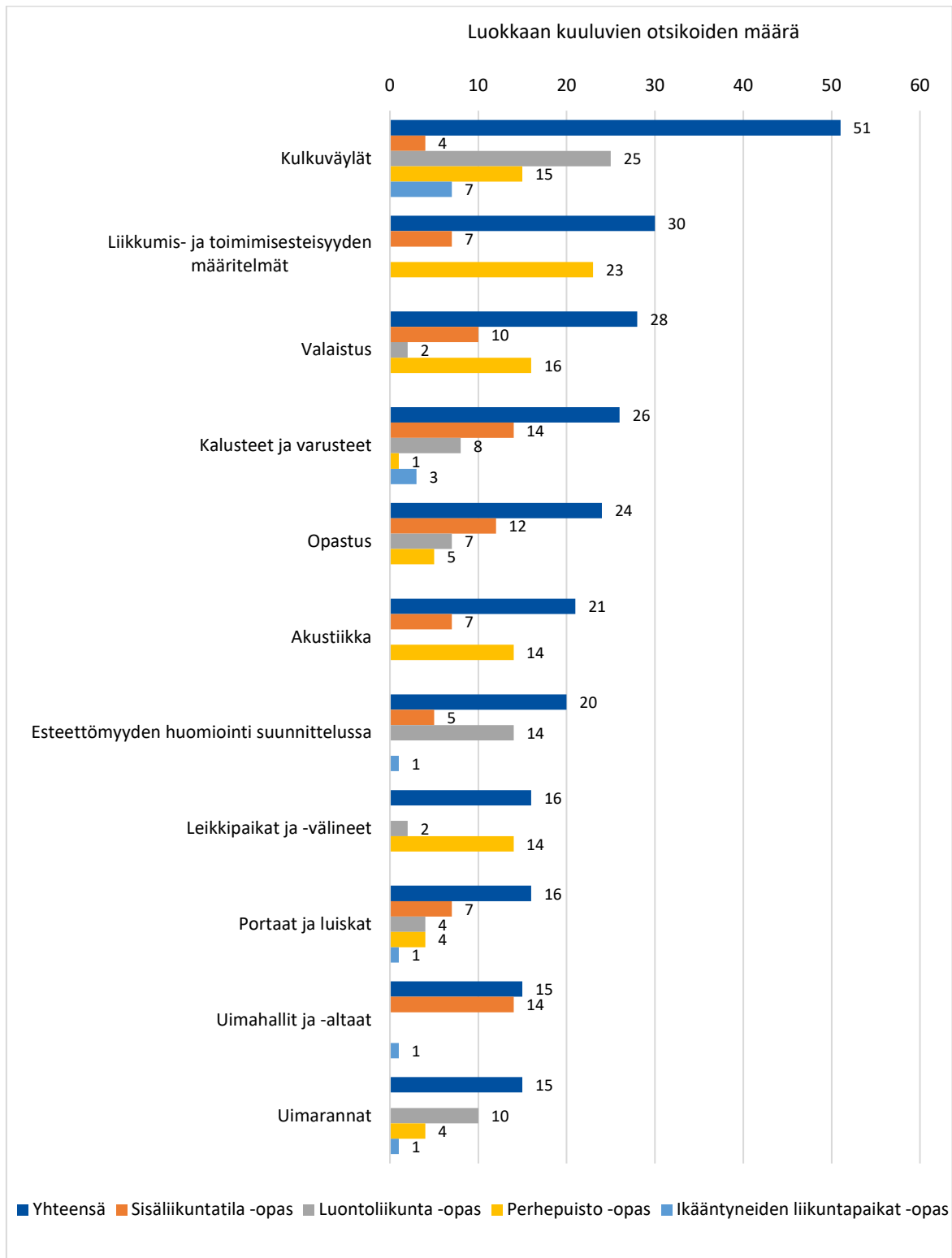
Oppaista löytyi viisi sellaista aihepiiriä, joita oli käsitelty jokaisessa oppaassa: Kalusteet ja varusteet, Kulkuväylät, Levähdys- ja taukopaikat, Portaat ja luiskat sekä Pysäköintipaikat ja -alueet. Kalusteita ja varusteita esiteltiin oppaissa mm. pöytien, tuolien ja penkkien esteettömyyden näkökulmasta. Kulkuväyliin liittyvät otsikot sisälsivät puolestaan monipuolisesti tietoa mm. väylien mitoituksesta, kaltevuuksista, reunoista ja kulkua ohjaavista rakenteista. Levähdys- ja taukopaikkojen osalta käsittelyssä olivat sekä yleisesti oleskelualueet että spesifimmin yöpymis- ja nuotiopaikat. Portaita ja luiskia tarkasteltiin pääsääntöisesti yleisellä tasolla, kun taas pysäköintipaikkojen esteettömyyttä esiteltiin niin autojen, pyörien kuin saattoliikenteenkin näkökulmasta.

Alla olevassa taulukossa kaikki luokat on jaoteltu sen mukaan, miten monesta oppaassa niitä oli käsitelty. Teemat, joita oli käsitelty $\frac{3}{4}$ oppaassa, liittyivät pääasiassa yleisiin suunnitteluperiaatteisiin kuten opastuksen, kasvillisuuden ja materiaalien esteettömyyden huomiointiin. Vain kahdessa oppaassa käsitellyt teemat olivat yleisimmin erilaisia tiettyjä liikuntapaikkoja ja -tiloja kuten kalastuspaikat, keilahallit ja leikkipaikat.

Teemat, joita käsitelty kaikissa oppaissa
Kalusteet ja varusteet Kulkuväylät Levähdys- ja taukopaikat Portaat ja luiskat Pysäköintipaikat ja -alueet
Teemat, joita käsitelty kolmessa oppaassa
Esteettömyyden huomiointi suunnitteluvaiheessa Huolto- ja ylläpito Kasvillisuus Materiaalit Opastus ja opasteet Ratsastuspaikat Sisäänkäynti Uimarannat/luonnonvedet Valaistus WC-tilat
Teemat, joita käsitelty kahdessa oppaassa
Aidat ja portit Akustiikka Aulat ja käytävät Kahvilat ja ravintolat Kalastuspaikat Keilahalli Kuntoliikuntatilat Leikkipaikat ja -välineet Liikkumis- ja toimimiseesteisyyden määritelmät Liikuntasalit Ovet Puistot ja pihat Sauna Uimahallit ja -altaat Ulkoilureitit

Taulukko 2. Päällekkäiset teemat

Toisena näkökulmana tarkasteltiin oppaiden yleisimpiä teemoja eli niitä aiheita, joita oli oppaissa läpikäyty otsikkotasolla määrällisesti eniten. Alla olevassa kuviossa on esitelty kymmenen yleisintä luokkaa. Oppaissa käsiteltiin selvästi yleisimmin kulkuväyliin liittyviä teemoja. Kulkuväylä-luokka sisälsi yli 50 otsikkoa, joista puolet tuli Esteetön luontoliikunta -oppaasta. Seuraavaksi eniten käsitellyt aiheet olivat liikkumis- ja toimimiseesteisten määritelmät (30 otsikkoa), valaistus (28 otsikkoa), kalusteet ja varusteet (26 otsikkoa) ja opastus (24 otsikkoa).

Kuvio 2. Top 10 oppaiden yleisimmät teemat

Viimeisenä tarkastelunäkökulmana selvitettiin oppaiden päällekkäisyysprosentit, eli kuinka monta prosenttia kunkin oppaan sisällöstä on päällekkäisiä muiden oppaiden sisältöjen kanssa. Eli toisin sanoen päällekkäisyysprosentti kertoo sen, kuinka moni oppaan otsikoista on sellainen, jota on käsitelty jossain muussakin esteettömyysoppaassa.

Laskennan perusteella keskimäärin 65 prosenttia oppaiden sisällöistä oli päällekkäisiä muiden oppaiden kanssa. Eniten päällekkäisyyksiä löytyi luontoliikuntaoppaassa, jonka sisällöstä jopa 80 prosenttia oli käsitelty jossain muussakin oppaassa. Esteettömät sisäliikuntatilat ja Esteetön perhepuisto -oppaat sisälsivät yli 60 prosenttia päällekkäistä materiaalia. Uniikkeimpana oppaana näyttäytyy Ikääntyneiden liikuntapaikkojen suunnitteluopas, jonka otsikoista noin puolet oli päällekkäisiä.

Opas	Otsikoista päällekkäisiä
Esteettömät sisäliikuntatilat	66 %
Esteetön luontoliikunta	80 %
Esteetön perhepuisto	61 %
Ikäikäiden liikuntapaikat	49 %
Keskiarvo	65 %

Taulukko 3. Päällekkäisyysprosentit

PUUTTEET

Analyysin toteutus

Puutteiden tarkastelussa hyödynnettiin vertailuaineistona LIPAS-tietokantaa, joka on valtakunnallinen liikunnan paikkatietojärjestelmä, johon on kerätty tiedot Suomen julkisista liikuntapaikoista, ulkoilu-reiteistä ja virkistysalueista. Lipaksen liikuntapaikkatyyppejä verrattiin oppaissa käsiteltyihin liikunta-paikkoihin ja näin saatiin ne selville ne liikuntapaikat, joita esteettömyysoppaissa ei olla huomioitu. Lipas-tietokannasta löytyi myös hyvin marginaalisia liikuntapaikkoja, kuten alamäkiluisteluradat ja lumilautatunnelit, jotka on jätetty tarkastelun ulkopuolelle.

Tulokset

Selvityksen perusteella näyttää siltä, että erityisesti erilaiset rakennetut ulkoliikuntapaikat ovat jääneet esteettömyystarkastelun ulkopuolelle. Esteettömyystiedot puuttuivat yleisurheilukentistä ja -paikoista, ulkopallokentistä, jääurheilualueista ja erityisliikuntapaikoista kuten golfkentistä ja laskettelukeskuksista. Alla olevassa taulukossa on kirjattu kaikki liikuntapaikat, joiden esteettömyystietoja ei neljästä oppaasta löytynyt.

Rakennetut ulkoliikuntapaikat	Luontoliikuntapaikat	Lähiliikuntapaikat	Sisäliikuntatilat
<u>Pallokentät:</u> Beachvolley Jalkapallo Koripallo Lentopallo Padel Pesäpallo Pöytätennis Rullakiekko Tennis	Luistelureitit Maastopyöräilyreitit Paljasjalka- ja aistipolut Suunnistusalueet, -kartat Talviuintipaikat Ulkokiipeilypaikat	Frisbeegolfradat Hiihtomaat Kuntoportaat Monitoimikentät Parkouralueet Pulkkamäet Pyöräilyradat ja -alueet Skeittipaikat Ulkokuntoilupaidat	Padelkentät/-hallit Parkour-salit Squashkentät/-hallit Skeittihallit
Yleisurheilukentät ja -paikat			
<u>Jääurheilualueet:</u> Kaukalot Luistelukentät Pikaluisteluradat Tekojääkentät			
<u>Erytisliikuntapaikat:</u> Ampumaurheilupaikat Golfkentät Hevosurheilualueet Hyppymäet Koiraurheilupaikat Laskettelurinteet ja -keskukset Maauimalat Moottoraurheilualueet Urheiluilmailualueet			

Taulukko 4. Esteettömyysoppaista puuttuvat liikuntapaikat ja -tilat

Luontoliikuntapaikkojen osalta esteettömyystietojen vajuasta on reitistöissä. Oppaista puuttuivat luistelureitit, maastopyöräilyreitit sekä erilaiset paljasjalka ja -aistipolut. Esteettömyystietoja ei ollut kerätty myöskään talviuintipaikoista, suunnistusalueista tai ulkokiipeilypaikoista. Lähiliikuntapaikkoja on käsitelty hyvin lyhyesti Esteetön luontoliikunta -oppaassa, joten nekin on lisätty puuttuvien

liikuntapaikkojen listalle. Sisäliikuntatilojen osalta keskeisimmät puuttuvat paikat olivat padelin ja squashin suorituspaikat.

Huomioitava on, että osasta liikuntapaikoista on saatavilla Opetusministeriön liikuntapaikkajulkaisusarjan suunnitteluopas tai/ja RT-kortti, joissa esteettömyys on voinut olla yhtenä tarkasteltavana alueena. Esimerkiksi vuonna 2022 on julkaistu Tekojääkenttien suunnittelu -kortti, jossa esteettömyys on huomioitu. Myös OKM:n julkaisemassa Pyöräilyradat ja -reitit suunnitteluoppaassa on käyty läpi ratojen esteettömyyttä pyörätuolin käyttäjän näkökulmasta. Jos oppaat esteettömyysoppaat päätetään uusia, tämä näkökulma kaipaisi lisäselvitystä.

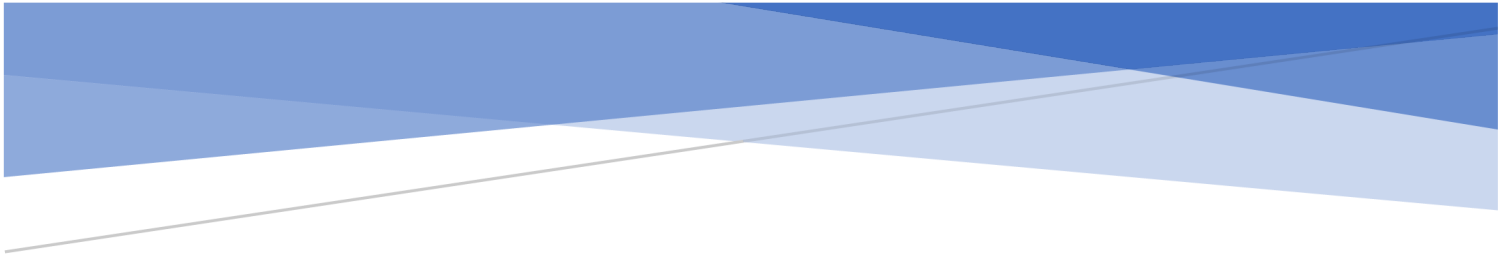
YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Sisällönanalyysin tarkoitus oli selvittää oppaiden päällekkäisyydet ja puutteet. Päällekkäisyyksien osalta tarkasteltiin, kuinka paljon ja millaisia päällekkäisyyksiä esteettömyysoppaissa on. Selvityksen perusteella oppaissa on käsitelty laajasti samoja teemoja ja aiheita. Laskennan tulos oli, että keskimäärin 65 prosenttia oppaiden sisällöistä oli päällekkäisiä toistensa kanssa. Päällekkäisimmissä ja yleisimmissä aiheissa esiin nousivat erityisesti kulkuväylät, joiden esteettömyyttä on tarkasteltu jokaisessa oppaassa.

Tuloksia tulkitessa on syytä pitää mielessä, että päällekkäisyyksien vertailussa pitäydyttiin otsikkotasolla. Jokaisen oppaan sisällä aiheita on saatettu käsitellä erilaisista tulokulmista ja myös tarkastelun kattavuus voi vaihdella. Suoraan ei siis voida vetää sellaista johtopäätöstä, että yli puolet oppaiden sisällöistä olisi täysin samaa. Tulosta voidaan kuitenkin pitää hyvin suuntaa antavana sen suhteen, että oppaiden päällekkäisyydet ovat tosiasia, joka tulisi huomioida mahdollisessa päivitystyössä. Ei ole järkevää kirjata samoja ohjeistuksia jokaiseen oppaaseen, vaan tulisi miettiä, miten oppaita ja niiden sisältöjä pystyttäisiin yhdistämään. Tämä koskee erityisesti luontoliikuntaopasta, joka sisälsi eniten päällekkäisyyttä. Ikääntyneiden liikuntapaikkojen suunnitteluopas on puolestaan näistä neljästä oppaasta selvästi erillisin ja uniikin kokonaisuus.

Päällekkäisyyksien lisäksi tarkasteltiin oppaista puuttuvia liikuntapaikkoja. Puuteanalyysi toi esiin laajan liikuntapaikkojen joukon, joiden esteettömyystietoja ei ole sisällytetty tarkasteltuihin esteettömyysoppaisiin. Joukosta puuttuvat erityisesti rakennetut ulkoliikuntapaikat kuten pallokentät, yleisurheilupaikat, jääurheilualueet ja erityisliikunnan paikat. Myös lähiliikuntapaikkojen laaja kirjo vaatii esteettömyystietojen keräämistä. Lähiliikuntapaikka -termin alle kuulu määrittelevästä tahosta riippuen iso joukko erilaisia paikkoja ja toimintoja aina monitoimikentistä, pulkkamäkiin, ulkokuntoilulaitteisiin ja frisbeegolfratoihin. Nimensä mukaisesti lähiliikuntapaikat sijaitsevat lähellä kotia, joten ne toimivat suuren väestöosan liikuntapaikkoina ja tästäkin näkökulmasta esteettömyystietojen kokoaminen olisi tärkeää.

Esteettömyysoppaiden mahdollisessa päivitystyössä on huomioitava koko liikuntapaikkojen kirjo eli tulisi huolehtia, että myös puuttuvat liikuntapaikat otetaan osaksi uusia oppaita tai vaihtoehtoisesti varmistetaan, että niiden esteettömyystiedoille on jokin toinen lähde. Oppaista puuttuvat liikuntapaikat vaatisivatkin lisäselvittelyä sen suhteen, onko niiden esteettömyyttä käsitelty jossain muussa julkaisussa kuten OKM:n liikuntapaikkojen suunnitteluoppaissa tai RT-korteissa.

ESTEETTÖMYYSSOPPAIDEN AJANTASAISUUDEN ARVIOINTI

Esteettömät sisäliikuntatilat 106 ja Esteetön luontoliikunta 93

Liikuntapaikkajulkaisujen esteettömyys selvitys, liite 2
Loppuraportti 29.11.2022
Anni Polari

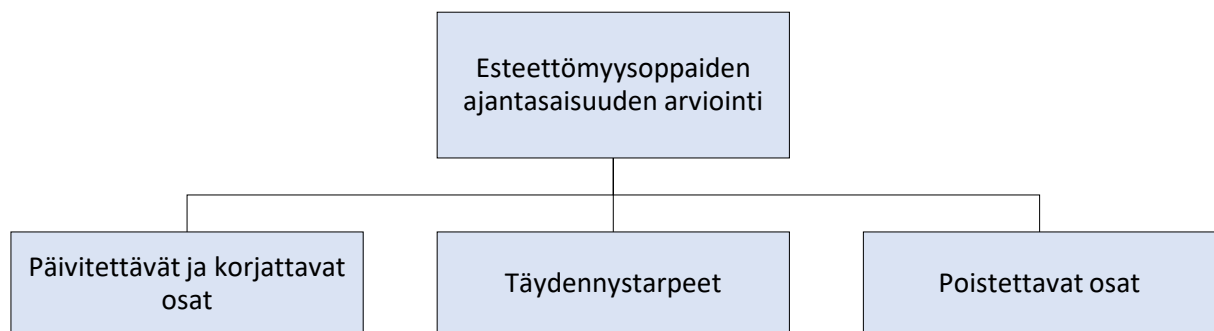
SISÄLLYS

Ajantasaisuuden arvioinnin tarkoitus ja toteutus.....	2
Esteettömät sisäliikuntatilat -opas.....	3
Päivitettävät osiot	3
Täydentävät osiot.....	4
Poistettavat osiot	6
Kansainvälinen benchmarkkaus	6
Yhteenveto ja johtopäätökset.....	7
Esteetön luontoliikunta -opas	8
Päivitettävät osiot	8
Täydentävät osiot.....	9
Poistettavat osiot	11
Yhteenveto ja johtopäätökset.....	11

AJANTASAISUUDEN ARVIOINNIN TARKOITUS JA TOTEUTUS

Esteettömyyselvytyshankkeen yhtenä tarkoituksena oli selvittää liikuntapaikkarakentamisen esteettömyysoppaiden ajantasaisuus. Ajantasaisuuden arvioinnin tavoitteena oli tutkia ovatko oppaiden sisällöt ajan tasalla ja millaisia muutostarpeita niissä on. Tässä raportissa esitetään tulokset Esteettömät sisäliikuntatilat -oppaan ja Esteetön luontoliikunta -oppaan osalta.

Oppaiden ajantasaisuutta arvioitiin kolmesta näkökulmasta: päivitettävät/korjattavat, täydennettävät ja poistettavat osat. Päivitettävien osioiden kohdalla etsittiin ne sisällöt, jotka ovat yhä olennaisia, mutta joissa on tapahtunut muutoksia oppaiden julkaisun jälkeen. Toiseksi kartoitettiin täydennystarpeet eli mitä näkökulmia ja tietoja nykyisistä oppaista puuttuu. Kolmanneksi tarkastettiin, onko oppaissa jotain sellaista epäolennaista tietoa, jota ei tarvitse huomioida oppaiden mahdollisessa uudistamistyössä.

Kuvio 1. Arviointikehys

Sisäliikuntaoppaan arviointiin sisällytettiin myös kansainvälinen vertailu. Benchmarkkauksen tarkoituksena oli selvittää, mitä oppaita on julkaistu vuoden 2013 jälkeen ja millaisia uudenlaisia näkökulmia niissä on käsitelty. Tarkasteltavien julkaisujen valinnassa hyödynnettiin Suomen Paralympiakomitean olemassa olevia kontakteja.

Aineistojen analyysissä oppaat käytiin läpi aihe aiheelta ja etsittiin Googlea hyödyntäen vastaavia teemoja, uusia näkökulmia sekä lähteitä esteettömyyteen ja liikuntaolosuhteisiin kytketyillä hakusanoilla. Osana ajantasaisuuden arviointia läpikäytiin myös oppaiden lähdeluettelot. Tarkoituksena oli selvittää, mitkä lähteistä on päivitetty oppaiden julkaisemisen jälkeen.

Isossa roolissa ajantasaisuuden arviointia olivat myös asiantuntijahaastattelut. Luontoliikuntaoppaan osalta haastateltiin Suomen Paralympiakomitean Petri Rissasta ja sisäliikuntatilojen osalta Jukka Parviaista. Molemmat antoivat oman näkemyksensä oppaiden keskeisimmistä päivitys- ja täydennystarpeista. Konsultointiapuna olivat lisäksi Aija Saari Paralympiakomiteasta sekä ohjausryhmän puheenjohtaja Niina Kilpelä Ympäristöministeriöstä.

ESTEETTÖMÄT SISÄLIIKUNTATILAT -OPAS

Päivitettävät osiot

Lainsäädännöllinen perusta

Esteettömyys selvityshankkeen keskeisenä lähtökohtana on ollut esteettömyyttä koskevan lainsäädännön uudistuminen. Vammaisten henkilöiden oikeuksia sekä rakennetun ympäristön esteettömyyttä koskeva lainsäädäntö on muuttunut esteettömyysoppaiden julkaisun jälkeen. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista astui voimaan 2016 ja valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä 2018.

Oppaan mahdollisessa uusimisessa on huomioitava uudistuneen lainsäädännön vaikutukset sekä esteettömyyden perustana että konkreettisten vaatimusten muutoksissa esim. mitoituksien suhteen. Uudistuneiden lakien ja asetusten huomioimisen yhteydessä, oppaasta tulee poistaa viittaukset ja lainaukset kumottuihin rakentamismääräyksiin: Suomen rakentamismääräyskokoelma osa A1, F1, F2, D2

Päivitystyössä huomioitavat lait, direktiivit ja asetukset ovat seuraavat:

- YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista
- Liikunta- ja yhdenvertaisuuslaki
- Esteettömyys- ja saavutettavuusdirektiivit
- Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä
- Muut ympäristöministeriön asetukset

RT-kortit ja standardit SFS

Oppaassa lähteenä käytetyistä RT-korteista yli puolet on päivittynyt oppaan julkaisemisen jälkeen. Yhteensä 21 kpl RT-kortteja on uusittu. Päivitettyjen RT-korttien joukossa ovat mm. uimahalleja, henkilöstötiloja ja opasteita koskevat kortit. Erillisessä lähdeliitteessä on tarkempi listaus RT-korteista ja niiden keskeisistä päivityksestä sisällöistä.

Sisäliikuntatiloja koskevista standardeista on vuoden 2013 jälkeen uusittu uima-altaita ja uima-allasvarusteita sekä katsomoita koskevat standardit.

Peli- ja urheilupyörätuolien mitoituksiin perustuvat suositusmitat

Sisäliikuntatilojen suositusmitat ovat päivittyneet esim. sisäänkäynnin, käytävien, ovien ja hissien osalta. Uudistuneissa suosituksissa on huomioitu peli- ja urheilupyörätuolien mitat. Muuttuneet vähimmäismitoitukset löytyvät liikuntatilojen esteettömyyskartoituslomakkeesta, joka on Suomen Paralympiakomitean ylläpitämä.

Terminologia

Päivitystyössä on huomioita parasta aikaa käynnissä oleva Soveltavan liikunnan määrittelevä sanasto-työhanke, jonka tavoitteena on soveltavaan liikuntaan liittyvien käsittelyn määrittely, suositettavien termien valinta ja termien käytön selkeyttäminen. Hanke saattaa tuoda muutoksia oppaissa käytettäviin termeihin. Lausuntokierroksella olleessa versiossa esimerkiksi suositeltiin termiä *kaikille avoin liikunta erityisliikunnan* sijaan. Valmis soveltavan liikunnan sanasto julkaistaan loppusyksystä 2022.

Vammaisurheilulajien nimikkeissä on muutoksia siten, että osa lajeista on vaihtanut nimensä para-alkuiseksi. Esimerkiksi kelkkajääkiekosta puhutaan nykyään parajääkiekkona. Kehityssuunta saattaa tulevaisuudessa olla sama myös muissa vammaisurheilulajeissa.

Liikuntaa järjestävien tahojen nimet on myös päivitettävä. Nykyisessä oppaassa esitetyt Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAU ry ja Valo ry eivät ole enää olemassa vaan edellinen on yhdistynyt Suomen Paralympiakomiteaan vuonna 2020 ja jälkimmäinen Olympiakomiteaan vuonna 2017.

Liikuntapaikkarakentamisen suunta -opas

Jos oppaat uusitaan, päivityksessä on huomioitava uudessa Liikuntapaikkarakentamisen suunta -asiakirjassa määritellyt liikuntarakentamisen painopisteet sekä kanta liikuntaolosuhteiden esteettömyyteen. Nykyisessä oppaassa viitataan vuonna 2008 julkaistuun versioon. Asiakirja uusittiin edellisen kerran 2014 ja tällöin esteettömyys nostettiin liikuntapaikkarakentamisen keskeiseksi kehityskohteeksi. Seuraava versio on ollut luonnoskierroksella ja sitä odotetaan julkaistavaksi.

Kuvitus

Oppaan kuvitus tulee uudistaa tarvittavin osin.

Täydentävät osiot

Poistumisturvallisuus

Sisäliikuntatila -oppaassa ei ole käsitelty poistumisturvallisuutta, sillä poistumisteiden esteettömyyttä ei ole edellytetty lainsäädännössä. Nykyisessä paloturvallisuusasetuksessa säädetty uloskäytävien ja poistumisovien vähimmäismitat täyttävät kuitenkin leveydeltään myös esteettömyyden vaatimukset. Poistumisturvallisuus ja siihen liittyvät näkökulmat kuten turvallisuusopasteet tulisi lisätä mahdolliseen uuteen oppaaseen.

Poistumisturvallisuuteen liittyen voidaan hyödyntää myös Suomen Pelastusalan Keskusjärjestön opasta liikkumis- ja toimimisesteisten henkilöiden evakuoinnista. Opas sisältää ohjeita mm. poistumisovista, evakuointihisseistä ja turvallisten odotustilojen suunnittelusta. Myös kansainvälisissä lähteissä (ks. kansainvälinen benchmarkkaus) on käsitelty poistumisturvallisuutta useista näkökulmista.

Sukupuolineutraalit wc-, puku- ja peseytymistilat

Mahdollisessa uudessa oppaassa on huomioitava sukupuolineutraalit wc-, puku- ja peseytymistilat. Esteettömyysasetus velvoittaa sijoittamaan esteettömät wc-tilat sekä muut hygieniatilat siten, ettei käyttäjän ja avustajan sukupuoli vaikuta mahdollisuuteen käyttää niitä. Sukupuolineutraalien hygieniatilojen yleistymisen taustalla vaikuttaa myös tasa-arvolain muutos vuodelta 2015, minkä tarkoitus on estää sukupuoleen ja sukupuoli-identiteettiin perustuvaa syrjintää.

Uutta teknologiaa hyödyntävät opasteratkaisut

Opastuksen saralla on menty eteenpäin hyödyntämällä uusinta teknologiaa. Nykyisestä oppaasta puuttuvat digitaaliset opasteet, kosketusnäytöt, iBeaconit sekä 3D-tulostetut äänikohokartat.

Digitaalisten opasteiden ja kosketusnäyttöjen hyödyntäminen on yleistynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Kosketusnäyttöjen osalta tulisi nostaa esiin erityisesti niiden käytön haasteet, sillä

kosketusnäyttö ilman puhesynteesiä/näytönlukulaitetta voi olla täysin hyödytön heikentyneen näkökyvyn omaavalle. Näyttöjen käyttö voi olla hankalaa myös liikkumisesteisille tai kehitysvammaisille.

iBeacon on puolestaan pieni langaton laite, joka lähettää radiosignaalia ympäristöönsä. Mobiilisovellukset tunnistavat signaalin ja vastaanottaessaan sen, sovellus laukaisee siihen ohjelmoidun sijaintiin perustuvan toiminnon. iBeacon siis välittää sanakarttatietoa sisätiloissa.

3D-tulostettuihin karttoihin on lisätty äänimaailma, joka antaa lisää informaatiota hahmottamisen tueksi kohokonstrastin ja kolmiulotteisuuden ohella.

Puuttuvat sisäliikuntatilat

Oppaasta löytyvät lähes kaikkien keskeisten sisäliikuntapaikkojen esteettömyysvaatimukset. Merkittävimmät puuttuvat paikat ovat padel- ja squashkentät/-hallit, joiden esteettömyystiedot tulisi lisätä mahdolliseen uuteen oppaaseen. Oppaasta puuttuvat myös skeittihallit ja parkoursalit, mutta niiden merkitys on vammaisurheilun näkökulmasta pienempi.

RT-kortit

Vuoden 2013 jälkeen on ilmestynyt 6 uutta RT-korttia, joita voidaan hyödyntää sisäliikuntatila -oppaan päivitystyössä. Keskeisin uusi kortti on Sisäliikuntatilat. Liikuntasalit ja monitoimihallit -kortti, jossa käydään läpi mm. tilojen ja toimintojen välisiä yhteyksiä, katsomoita, säilytystiloja, rakenteita ja äänentoistoa ja akustiikka. Lähiaikoina ilmestyy lisäksi uusi RT-kortti urheilukatsomoihin liittyen.

Määritelmät

Oppaasta puuttuu muutamia nykyisessä esteettömyysanastossa käytössä olevia termejä ja määritelmiä: ymmärtämisen esteettömyys, esteettömyysarviointi ja esteettömyyskierros.

Ymmärtämisen esteettömyydellä viitataan helposti hahmotettaviin tiloihin sekä selkeisiin ja yksinkertaisiin ratkaisuihin, esimerkiksi symboleiden hyödyntämiseen opasteissa. Esteettömyysarviointi kertoo, miten esteettömyys on toteutettu uudisrakennuksen suunnitelmassa. Arviointi tarvitaan valtionavustushakemuksen liitteeksi. Esteettömyyskierros on yksi keino arvioida esteettömyyttä. Esteettömyyskierroksella suunnittelijat, alueen asukkaat ja eri tavoin liikkumis- ja toimimisesteiset henkilöt kulkevat ennakkoon suunnitellun reitin ja keskustelevat havaituista ongelmista.

Uusia oppaita, joita voidaan hyödyntää päivitystyössä

Oppaasta voidaan täydentää myös muiden uusien sisätilojen esteettömyyttä käsittelevien oppaiden tiedoilla. Tarkempi lähdeluettelo on listattu liitteessä.

Opas ja hyödynnettävä sisältö

Esteettömyys uimahalleissa. Opas suunnittelijoille ja henkilökunnalle 2020. Helsingin kaupunki.

Uimahallin eri tiloihin liittyviä esteettömyysvaatimuksia osana Helsingin kaupungin esteettömyyslinjauksia.

Esteetön wc- ja pesutilaopas. Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE. 2018.

Esteettömyyden vaatimusten huomioiminen wc- ja pesutilojen rakentamisessa, hyvät käytännöt.

Kiipeilyseinäopas. Jyrkynen, S. Opetusministeriö. Liikuntapaikkajulkaisu nro 111. 2016.

Oppaassa kuvataan lyhyesti pelastus- ja esteettömyysnäkökohtia sekä mm. valaistusta, akustiikkaa ja ilmanvaihtoa

Poistettavat osiot

Esteettömät sisäliikuntatilat -opas on tiivis, selkeä ja hyvin rakennettu kokonaisuus, joka ei sisällä juurikaan ylimääräisiä tai tarpeettomia osioita. Päivittämisen yhteydessä tulee huolehtia siitä, että opasta poistetaan kaikki viittaukset kumottuihin rakentamismääräyksiin.

Erilaisen oheistiedon tarpeellisuutta on syytä arvioida opasta uudistettaessa. Sisäliikuntatila -opas sisältää jonkin verran yleistä johdattelutietoa esteettömyyteen kuten esittelyn eri liikkumis- ja toimimisesteisten ryhmistä sekä liikuntaa järjestävistä tahoista ja katsauksen esteettömyyden kehittymiseen liikuntapaikkarakentamisessa. Oheistiedolle on paikkansa, mutta se on syytä pitää tiiviinä ja tarkoituksenmukaisena.

Kansainvälinen benchmarkkaus

Osana sisäliikuntatilaoppaan ajantasaisuuden arviointia tehtiin vertailua kansainvälisiin vertaisaineistoihin. Benchmarkkauksen tarkoituksena oli selvittää, mitä uusia oppaita ja näkökulmia on ilmestynyt viimeisen kymmenen vuoden aikana. Tarkasteluun otettiin kahdeksan opasta/julkaisua, jotka ovat ilmestyneet vuosien 2010-2021 välillä:

- Parasport Sverige 2021. Manual för tillgänglighet.
- International Paralympic Committee. 2020. Accessibility guide.
- CAFE Guidance Note. 2019. Sensory viewing rooms.
- CAFE Guidance Note. 2019. Wheelchair User Viewing Platforms.
- Idrættrum for alle. Inspirationsguide til tilgængelig idrætsarkitektur. Verkkosivusto, päivitetty 9/2018.
- Stichting Onbeperkt Sportief. 2014. Richtlijnen Toegankelijkheid Indoor Sportaccommodaties.
- UEFA & CAFE. 2011. Access for all. UEFA and CAFE Good Practice Guide to Creating an Accessible Stadium and Matchday Experience.
- Sport England. 2010. Accessible Sports Facilities.

Lisäksi tarkastelussa hyödynnettiin Bergströmin ja Suihkosen (2017) opinnäytetyötä, jossa verrattiin Esteettömät sisäliikuntatilat -opasta Iso-Britannian ja Tanskan esteetöntä sisäliikuntapaikkarakentamista koskeviin ohjeistuksiin.

Ulkomaisissa oppaissa toistui muutamia teemoja, joita Suomen oppaassa ei ole nykyisellään käsitelty yhtä laajasti tai ollenkaan. Seuraavaksi on käsitelty tarkemmin yleisimmät puutteet. Tarkemmat selvitykset ja muistiinpanot oppaista löytyvät erillisestä liitteestä.

Suomen oppaassa on käyty lyhyesti läpi katsomoihin ja esteettömiin istumapaikkoihin liittyviä ohjeistuksia, kun taas monessa ulkomaisessa aineistossa ne ovat olleet laajemman tarkastelun kohteena. Ohjeistuksissa nostettiin esiin esteetön näköyhteys ja esiteltiin c-arvo, joka määrittelee näkyvyyden laadun. Esteetöntä katselukokemusta käsiteltiin kattavimmin Uefan oppaassa, jossa mm. kerrottiin kriteerejä erilaisille esteettömille istumapaikoille. Pyörätuolikäyttäjien lisäksi tulisi tarjota esteettömiä istumapaikkoja sellaisille henkilöille, jotka tarvitsevat muista syistä enemmän tilaa esimerkiksi opaskoiralle tai apuvälineille.

Suomen oppaasta puuttuu kokonaan poistumisturvallisuutta ja hätäuloskäyntejä koskevat osiot. Kansainvälisissä oppaissa tuodaan esiin muun muassa hätäuloskäyntien esteettömyys, urheilupyörätuolien mittojen huomioonottaminen, hälytysjärjestelmät ja turvalliset odotustilat. Turvallinen odotustila

on väliaikainen suojapaikka, jossa liikkumis- ja toimimisesteiset voivat odottaa evakuoinnin jatkumista. Tähän liittyen ohjeistettiin mm. odotustilan mitoituksista ja sijainnista.

Nykyteknologian mahdollistamia opasteita käytiin läpi useammassa julkaisussa. Esiin tuotiin mm. digitaaliset opasteet, kosketusnäytöt, iBeaconit ja visuaaliset hälytysjärjestelmät. Uusi näkökulma Suomen oppaaseen oli myös opaskoirien huomiointi tilojen suunnittelussa esimerkiksi lepopaikkojen ja katsoimoiden osalta. Muita ulkomaisissa oppaissa esiin nousseita näkökulmia olivat mm. liikuntatilojen suosituslämpötilat ja liikuntasalin/-hallin jakaminen osiin.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Esteettömät sisäliikuntatilat -opas on hyvin ajantasainen lajikohtaisilta esteettömyystiedoiltaan. Oppaan keskeisimmät päivitystarpeet koskevat sen sijaan uusien asetusten huomioimista, sillä oppaan ohjeistukset eivät vastaa uudistuneen lainsäädännön määräyksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että jos opas tullaan uusimaan, esteettömyyttä koskevat vähimmäisvaatimukset tulee päivittää oppaaseen mm. erilaisten mitoituksien osalta. Kaikista neljästä liikuntapaikkarakentamisen esteettömyysoppaista asetuksen huomioiminen on keskeisin osa juuri Esteettömät sisäliikuntatilat -oppaan päivittämistä, sillä lajikohtaiset esteettömyystiedot eivät ole kymmenessä vuodessa radikaalisti muuttuneet. Ainoastaan padelin ja squashin suorituspaikkojen esteettömyysvaatimukset on lisättävä mahdolliseen uuteen oppaaseen.

Opasta tulee myös täydentää uusimmilla kotimaisilla ja kansainvälisillä tiedoilla ja näkökulmilla. Seuraavassa oppaassa on huomioitava ainakin poistumisturvallisuus, uusinta teknologiaa hyödyntävät opasteet, sukupuolineutraalit hygieniatilat ja opaskoirat tiloissa. Urheilukatsomoiden kohdalla katsantokantaa tulisi laajentaa ja huomioida erityisesti esteettömän näköyhteyden varmistamisen -näkökulma.

Oppaan sisällössä ei ole suurta poistamisen tarvetta. Oheis-/johdantotiedon tarpeellisuutta ja määrää on kuitenkin syytä arvioida, mikäli oppaat päätetään uudistaa.

Huolimatta kohtuullisesta ajantasaisuudesta opas tulee päivittää ja uudistaa. Nykyisellään se antaa lukijalleen vanhentunutta ja virheellistä tietoa yleisistä esteettömyysvaatimuksista. Oppaasta myös puuttuu merkittäviä aihekokonaisuuksia kuten liikuntapaikkojen poistumisturvallisuus esteettömyyden näkökulmasta.

ESTEETÖN LUONTOLIIKUNTA -OPAS

Päivitettävät osiot

Lainsäädännöllinen perusta

Myös luontoliikuntaoppaassa on huomioitava uudet sopimukset, lait, direktiivit ja rakentamismääräykset, siltä osin mitä ne koskevat luontoliikuntaa. Ulkotilojen esteettömyyttä käsitellään esteettömyysasetuksessa mm. rakennukseen johtavan kulkuväylän, sisäänkäynnin ja esteettömien autopaikkojen kohdalta. Uudistuneen lainsäädännön huomioimisen yhteydessä, oppaasta tulee poistaa viittaukset ja lainaukset kumottuihin rakentamismääräyksiin: Suomen rakentamismääräyskokoelma osa A2, A4, C1, E1, F1, F2, G1.

RT-kortit ja standardit SFS

Suurin osa oppaassa lähteenä käytetyistä RT-korteista on päivittynyt oppaan julkaisemisen jälkeen. Yhteensä 17 kpl kortteja 22:sta on uusittu. Päivitettyjen RT-korttien joukossa ovat mm. ulkoleikkipaikkoja, pihojen pohja- ja päällysrakenteita ja jalankulku- sekä pyöräilyväyliä koskevat kortit. Vuoden 2007 jälkeen on julkaistu myös yksi uusi RT-kortti uimarannoista ja talviuintipaikoista, jota voidaan hyödyntää luontoliikuntaoppaan täydentämisessä. Erillisessä lähdeliitteessä on tarkempi listaus RT-korteista ja niiden keskeisistä päivityksestä sisällöistä.

Ulkoliikuntaa koskevista standardeista on vuoden 2007 jälkeen uusittu ulkoilun ja liikunnan merkkejä sekä leikkikenttävälineitä ja turva-alustoja koskevat standardit.

SuRaKu-kortit ja esteettömyyskriteerit

Nykyisessä oppaassa on hyödynnetty SuRaKu-projektin esteettömän ympäristön suunnitteluohjekortteja sekä esteettömyyskriteerejä katu-, viher- ja piha-alueita koskien. SuRaKu-projekti eli Esteettömien julkisten alueiden suunnittelun, rakentamisen ja kunnossapidon ohjeistamisprojekti oli osa Helsingin kaikille projektia. Vuonna 2004 julkaistut ohjekortit ja esteettömyyskriteerit on päivitetty edellisen kerän vuonna 2008. Seuraava päivitys on valmistumassa lähiaikoina. Muutokset on otettava huomioon oppaan päivitystyössä.

Retkeilyrakenteiden piirustuskokoelma

Metsähallituksen retkeilyrakenteiden piirustuskokoelma on parasta aikaa päivityksen alla. Kokoelmassa on piirustuksia erilaisille rakennelmille opastetauluista siltoihin ja se sisältää jokaisesta rakennelmasta valokuvan, kuvailun, kustannusarvion, materiaalien sekä piirustuksen rakentamista varten. Uusia piirustuksia voidaan hyödyntää, jos opas päätetään uusia.

Reittiluokitusohjeet

Oppaan mahdollisessa uudistamisessa on huomioitava luontoliikunnan muuttuneet reittiluokitusohjeet. Suomen Paralympiakomitean Esteetön eräpolku -hankkeessa (2018–2020) päivitettiin luontoreittien esteettömyyskartoitushjeistukset ja luotiin kriteerit esteettömille ja vaativille esteettömille reiteille. Samaa jaottelua voidaan käyttää talvireittien kuvaamiseen. Uusittu reittiluokitus kriteereineen ja suosituksineen on huomioitava luontoreittien ja rakenteiden osalta mahdollisessa uudessa oppaassa.

Terminologia

Oppaassa on käytetty joitain vanhentuneita termejä kuten *liikkumis- ja toimimisesteisten autopaikat*, joista käytetään nykyään termiä *esteettömät autopaikat*. Nämä ja kaikki vastaavat vanhentuneet ilmaisut tulee päivittää.

Lisäksi myös luontoliikuntaoppaan päivityksessä on huomioitava tällä hetkellä käynnissä oleva Soveltavan liikunnan määrittelevä sanastotyöhanke ja sen mahdolliset vaikutuksen oppaassa käytettäviin termeihin.

Kuvitus

Oppaan kuvitus vaatii uudistamista lähes kaikilta osin, sillä 15 vuotta vanhoista kuvista ja piirroksista suurin osa ei vastaa tämän päivän olosuhteita ja käytäntöjä.

Täydentävät osiot

Lajikirjon laajeneminen

Nykyisessä oppaassa ei ole huomioitu kaikkia luontoliikunnan muotoja. Lajikirjo on monipuolistunut ja uusia luonnossa liikkumisen tapoja on syntynyt. Mahdolliseen uuteen oppaaseen on harkittava seuraavien lajien lisäämistä: sup-lautailu, maasto- ja alamäkipyöräily, lumikenkäily, retki- ja kelkkaluistelu, frisbeegolf ja polkujuoksu. Laajentunutta lajikirjoa on tarkasteltava esteettömyysvaatimusten näkökulmasta; esim. tarvitaanko uusia rakenteita, liikkeellelähtöelineitä tms.

Puuttuvat luontoliikunnanpaikat

Luontoliikuntaoppaasta puuttuu joitain luontoliikunnanpaikkoja, jotka tulisi lisätä osaksi mahdollista uutta opasta. Esteettömyystiedot olisi kerättävä ainakin talviuintipaikoista, luonnonjääradoista, maastopyöräilyreiteistä, ulkokiipeilypaikoista, suunnistusalueista ja -kartoista, kuntoiluportaista sekä paljasjalka- ja aistipoluista.

Lähiliikuntapaikkojen esteettömyyttä on käsitelty oppaassa hyvin lyhyesti. Lähiliikuntapaikkojen merkitys on vuoden 2007 jälkeen kuitenkin laajentunut ja termin alle kuuluu määritelmästä riippuen iso joukko erilaisia paikkoja ja toimintoja aina monitoimikentistä, pulkkamäkiin, ulkokuntoilulaitteisiin ja frisbeegolfratoihin. Nimensä mukaisesti lähiliikuntapaikat sijaitsevat lähellä kotia, joten ne toimivat suuren väestöosan liikuntapaikkoina ja tästäkin näkökulmasta esteettömyystietojen kokoaminen olisi tärkeää.

Uudet käytännöt ja esimerkit

Luontoliikunnan reitit ja rakenteet ovat uudistuneet merkittävästi viimeisen 15 vuoden aikana. Uusia keksintöjä ja innovaatioita on tullut parantamaan esteettömyyden toteutumista erityisesti reittien rakenteissa. Laiturit ovat monipuolistuneet ja niihin on kehitetty uusia vesille lähtöä helpottavia ratkaisuja kuten siirtymäelineitä, tukitankoja ja kulkutukia. Pyörätuolinkäyttäjien kalastusmahdollisuuksia on parannettu lisäämällä laiturin kaiteisiin saranoilla aukeavia luokkuja. Uimarantojen esteettömyys on puolestaan parantunut Mobi-mat esteettömyysmattojen ansiosta.

Opasta tulisi täydentää uusilla tämän päivän esimerkeillä ja käytännön ratkaisulla. Käytännön esimerkkien keräämisessä voidaan hyödyntää esteettömän luontoliikunnan asiantuntijoita sekä erilaisia retkeily- ja luontomatkailuportaaleja.

Opastamisen keinovalikoiman laajeneminen

Luontoliikuntaoppaassa ei ole esitelty kattavasti koko opastamisen keinovalikoimaa, esimerkiksi koho- ja selkokarttoja on käsitelty vain hyvin suppeasti. Myös luontoliikunnan opasteosiota voidaan täydentää nykyteknologian uusimmilla innovaatioilla esimerkiksi 3D-tulostetuilla äänikohokartoilla ja digitaalisilla opasteilla.

Uusia oppaita, joita voidaan hyödyntää päivitystyössä

Luontoliikuntaoppaan julkaisun jälkeen on ilmestynyt useita oppaita ja ohjeita, joissa on käsitelty lähi- liikkumisympäristöjen ja retkeily-ympäristöjen esteettömyyttä eri näkökulmista. Jos opas uusitaan, päivitystyössä voidaan hyödyntää taulukossa esiteltyjä julkaisua. Tarkempi lähdeluettelo on listattu liitteenä.

Opas ja hyödynnettävä sisältö
Yhdenvertaisuutta luontomatkailuun. Esteettömien ja saavutettavien luontomatkailupalveluiden suunnitteluopas. Anemone Aaltonen & Niina Ihalainen (toim.) 2020. <i>Esteetön ja saavutettava toimintaympäristö s. 21–</i>
Esteettömyys päiväkodeissa ja niiden lähiympäristössä. Opas suunnittelijoille ja henkilökunnalle. Helsingin kaupunki. 2009. <i>Päiväkodin pihan esteettömyys (eri toiminnot ja niiden erottaminen, kulkuväylät ja liikenne, valaistus, leikkivälineet, leikkialueet, kalusteet, kasvillisuus)</i>
Iloa ja hyötyä esteettömyydestä – opas luontomatkailuyrittäjälle. Mantsinen, K., Örn, S., Ekroos, T. 2010 <i>Käytännön esimerkkejä luontoreittien ja reittien rakenteiden rakentamiseen. Havainnollistavia kuvia ja konkreettisia ohjeita, esim. laiturit, tulentekopaikat, puuceet.</i>
Hyvän viitoittamisen perusteet. Metsähallitus. 2012. <i>Reittien ja viitoitusten suunnittelu, toimintasuosituksia</i>
Polku luontoon! Näkökulmia yhdenvertaisen luontoliikunnan edistämiseen. Luontoliikkujien poluilla. Riikka Mansikkaviita (toim.). 2019. <i>Näkökulmia soveltavan luontoliikunnan olosuhdetyöhön s. 24–25</i>
Jalankulun suunnittelu. Väylävirasto. 2022. <i>Esteettömyydestä s. 141–151: mm. tien ylitysjärjestelmä, väyläratkaisut, pysäkit</i>
Opetus- ja kulttuuriministeriön liikuntapaikkajulkaisut
Freestylemelontapaikat – suunnittelu ja rakentaminen. Rauatmaa, H. 2019. Liikuntapaikkajulkaisu nro 113. <i>Turvallisuus ja esteettömyys s.53–54</i>
Leikkikenttävälineiden putoamisalustamateriaalien valintaopas. Jäniskangas, T. 2020. Liikuntapaikkajulkaisu nro 116. <i>Lyhyesti esteettömän leikkipaikan turva-alustoista, materiaaleista sekä väleistä ja kuvioista s. 11 ja 34</i>
Pyöräilyradat ja -reitit – suunnittelu ja rakentaminen. Pelttonen, M. 2017. Liikuntapaikkajulkaisu nro 112. <i>Eritysryhmien huomioiminen s. 42–43 (ratojen soveltuvuus pyörätuolin käyttäjille)</i>
Vesiretkeilyreitit. Suunnittelu ja rakentaminen. Karttunen, P. 2013. Liikuntapaikkajulkaisu nro 105. <i>Lyhyesti esteettömistä rakenteista s. 21–27</i>

Poistettavat osiot

Luontoliikuntaoppaan poistettavina osioina tulevat kysymykseen erilaiset ulkoilua ja luontoliikuntaa palvelevat oheistilat kuten ravitsemus-, näyttely-, myymälä-, vuokraamo-, varasto-, huolto- ja majoitustilat. Oheistilojen esteettömyys on luonnollisesti tärkeä osa kokonaisvaltaista esteetöntä luontoelämystä, mutta oppaan selkeyttämiseksi käsiteltävät aiheet olisi hyvä pitää rajattuina. Kanta-ajatuksena on, että luontoliikuntaoppaassa keskityttäisiin juuri ulko- ja luontoliikunnan paikkoihin ja sisätilojen esteettömyyden käsittely jätettäisiin muihin oppaisiin, joihin voidaan tässä oppaassa viitata.

Toinen poistettavaksi ehdotettava kokonaisuus on luku puutarhanhoidosta, joka ei ole olennainen yksityiskohta, kun puhutaan liikuntapaikkarakentamisen oppaasta.

Huolto, ylläpito ja turvallisuus -luvun kohdalla voidaan miettiä tiiviimpää selostusta. Säännöllinen huolto kuten lumen auraus on esteettömyyden perusta, mutta rakentamisoppaassa se voitaisiin käsitellä tekstin sisällä esim. kulkuväylien esteettömyyden yhteydessä, sen sijaan että sitä käsiteltäisiin laajemmin omana lukunaan.

Päivittämisen yhteydessä tulee huolehtia siitä, että oppaasta poistetaan kaikki viittaukset kumottuihin rakentamismääräyksiin.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Esteetön luontoliikunta -oppaan julkaisemisesta on jo 15 vuotta ja ajan kulu näkyy oppaan ajantasaisuudessa. Oppaan keskeiset muutostarpeet koskevat uusien luontoliikunnan muotojen ja paikkojen huomioimista. Sup-lautailu, frisbeegolf, maastopyöräily ovat esimerkkejä niistä uusista lajeista, jotka on otettava mukaan mahdolliseen uuteen oppaaseen. Laajentunut lajikirjo edellyttää tarkastamaan, millaisia uusia rakenteita ja ratkaisuja lajit tarvitsevat esteettömyyden toteutumiseksi. Nykyisestä oppaasta myös puuttuu joitain keskeisiä luontoliikunnan paikkoja kuten talviuintipaikat ja luonnonjäädädat, joiden esteettömyystiedot tulisi kerätä osaksi uutta opasta.

Jos opas uusitaan, iso päivitettävä kokonaisuus tulee olemaan uusien hyvien esimerkkien kerääminen. Esteettömät luontoreitit ovat 15 vuodessa kehittyneet merkittävästi ja erityisesti reittien rakenteet kuten taukopaikat ja laiturit ovat saaneet osakseen uudenlaisia keksintöjä ja innovaatioita. Mahdollisessa päivitetyssä on huomioitava myös reittiluokitusohjeiden uudistuminen sekä uutta esteettömyyslainsäädäntöä koskevat määräykset luontoliikuntaa koskevin osin.

Luontoliikuntaoppaassa on lisäksi jonkin verran sellaisia osioita, joita ei ole tarpeen ottaa mukaan oppaiden päivittämisen yhteydessä. Erityisesti erilaisten ulkoilun oheistilojen kuten ravintoloiden, myymälöiden, vuokraamoiden ja majoitustilojen esteettömyysvaatimusten kuvaukset voitaisiin jättää muihin oppaisiin ja keskittyä ulko- ja luontoliikunnan paikkojen käsittelyyn.

Jatkoa ajatellen on syytä pohtia myös luontoliikuntaoppaan sisällön rajausta ja jaottelua. Esteettömyysoppaiden sisällönanalyysi paljasti, että erilaisista rakennetuista ulkoliikuntapaikoista kuten pallokentistä ja jääurheilualueista ei ole kerätty esteettömyystietoja. Ulkona tapahtuvan liikunnan kirjo on laaja ja tulisi miettiä, miten mahdollisessa päivitetyssä jaotellaan ulkona sijaitsevat liikkumisympäristöt: kevyen liikenteen väylät, puistot ja pihat, leikkipuistot ja lähiliikuntapaikat, rakennetut ulkoliikuntapaikat ja retkeily-ympäristöt. Yhtenä tarkastelunäkökulmana voidaan miettiä kaavoitettujen ja kaavoittamattomien alueiden erottamista toisistaan.

Raportti oppaiden 85 ja 94 sisällönanalyysistä

Liikuntapaikkajulkaisujen esteettömyys selvitys, liite 3

9.3.2023

Noora Piipponen

Johanna Hätönen

Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKE

Sisällys

Esteettömyysoppaiden ajantasaisuuden arviointi	3
Yhteenveto päivitettävistä ja korjattavista tiedoista.....	3
Yhteenveto ajankohtaisista ja hyödynnettävistä tiedoista	3
Yhteenveto täydennettävistä tiedoista.....	4
Yhteenveto poistettavista tiedoista	4
Johtopäätökset	4
Esteetön perhepuisto ja liikuntapolku (85).....	6
Päivitettävät ja korjattavat osiot	6
Edelleen ajankohtaiset ja hyödynnettävät osiot	6
Täydennettävät osiot	6
Poistettavat osiot	6
Yhteenveto	7
lääkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu – Arki- ja terveysliikunnan tilat palvelu- ja hoiva- asumisympäristöissä (94).	8
Päivitettävät ja korjattavat osiot	8
Edelleen ajankohtaiset ja hyödynnettävät osiot	8
Täydennettävät osiot	8
Poistettavat osiot.....	8
Yhteenveto	9

Esteettömyysoppaiden ajantasaisuuden arviointi

Oppaiden ajantasaisuutta arvioitiin jakamalla niiden sisältö päivitettäviin ja korjattaviin, edelleen ajankohtaisiin ja jatkotyöskentelyssä hyödynnettäviin sekä poistettaviin osiin. Lisäksi oppaiden sisältöä tarkasteltiin niiltä osin, kuin niiden katsottiin kaipaavan täydennystä. Alla olevien otsikoiden alle on koottu yhteenvedot näistä eri osioista molempien tarkasteltujen oppaiden osalta. Yhteenvedoissa on myös kerrottu tarkempia perusteluja tietojen jaottelulle. Liitteen lopusta löytyvät vielä opaskohtaisesti tiedot sisältöjen jaotteluista.

Tässä liitteessä käsiteltujen oppaiden Esteetön perhepuisto ja liikuntapolku (85) ja läkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu – Arki- ja terveysliikunnan tilat palvelu- ja hoiva-asumisympäristöissä (94) analyysistä ovat vastanneet Invalidiliiton Esteettömyyskeskus ESKEn esteettömyysasiantuntija Noora Piipponen sekä vs. vastaava esteettömyysasiantuntija Johanna Hätönen. Lisäksi analysoinnissa ovat olleet mukana Liikuntapaikkajulkaisujen esteettömyys selvitys –hankkeen ohjausryhmässä mukana olevat esteettömyysasiamies Pirjo Tujula (Helsingin kaupunki), arkkitehti Satu Wäre-Åkerblom (Arkkitehtitoimisto Åkerblom) sekä suunnittelija Heli Starck (Ikäinstituutti). Pirjon, Sadun sekä Helin asiantuntemus ovat olleet merkittävässä roolissa analyysin hahmottumisessa ja työstössä.

Yhteenveto päivitettävistä ja korjattavista tiedoista

Vuosina 2003 ja 2007 julkaistut oppaat sisältävät päivitettävää ja korjattavaa tietoa. Oppaiden julkaisun jälkeen Suomen rakentamismääräyskokoelma on uudistunut, kuten myös oppaissa aineistona käytetyt Rakennustiedon ohjekortit ja eri standardit ovat lähes kaikki päivittyneet. Lisäksi tietyt julkaisuissa käytetyt termit, kuten vanhainkoti ja perhepuisto eivät enää ole käytössä. Myös jotkin käytänteet ja oppaissa kuvatut toimintatavat eivät ole enää ajankohtaisia ja vaatisivat päivittämistä. Samoin suurin osa oppaissa käytetyistä kuvista, erityisesti valokuvat, olisi hyvä päivittää.

Yhteenveto ajankohtaisista ja hyödynnettävistä tiedoista

Esteettömyyden toteutuminen edellyttää kaikkien käyttäjäryhmien huomioimista suunnittelun ohjeita sekä uutta liikuntapaikkojen rakentamisen opasta laadittaessa. Molemmista oppaista voidaan jatkossa hyödyntää oppaiden kohderyhmiä käsittelevää käyttäjätietoa.

Esteetön perhepuisto ja liikuntapolku –oppaasta ajantasaista sisältöä on kaikki esteettömiä leikkipaikkoja käsittelevä tieto:

- rakenteet, kuten leikkivälineet, aidat, portit, veistokset, vesiaiheet,
- kasvillisuus ja niihin liittyvät rakenteet, kuten korotetut kasvilaatikat,
- leikkipuistoja ja -paikkoja koskeva valaistus.

Läkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu – Arki- ja terveysliikunnan tilat palvelu- ja hoiva-asumisympäristöissä -oppaasta puolestaan voidaan hyödyntää iäkkäiden terveysliikuntaa tukevia tiloja käsittelevää tietoa. Lisäksi oppaassa on *Hallinnollisia keinoja kehittämistä varten* -kappale, jossa kunta- ja projektitasolla annetaan avaimia siihen, miten huomioida iäkkäiden hyvinvoinnin

toteutuminen eri kuntasektorien toimessa ja kunnan kehitysprojekteja toteutettaessa. Kappaletta voi hyödyntää uudessa oppaassa, mutta näkökulmana esteettömyyden toteutuminen.

Yhteenveto täydennettävistä tiedoista

Oppaiden ajantasaisuuden arviointia tehtäessä havaittiin, että uuteen oppaaseen tulee lisätä tietoa molempien oppaiden aihealueiden näkökulmasta. Leikkipaikkojen ja leikkipuistojen osalta uuteen oppaaseen tulee sisällyttää ainakin seuraavat aihealueet:

- leikkipuistojen ja -paikkojen turvallisuuteen ja vastuisiin liittyvä tieto,
- esteettömiä turva-alustoja käsittelevä tietoa,
- selkeät leikkipuistojen ja -paikkojen esteettömyyskriteerit sekä
- esimerkkejä hyvin toteutetuista esteettömistä leikkipaikoista.

lääkkäiden liikuntapaikkojen näkökulmasta tulee uudessa oppaassa olla mukana aktiivisten iäkkäiden näkökulma; mitä iäkkäät liikuntapaikoilta toivovat ja miten he haluavat liikkua. Uutta liikuntapaikkojen suunnittelua ohjaavaa opasta suunniteltaessa tulee myös pohtia, miten muistisairaiden liikunnan harrastaminen ja tukeminen otetaan huomioon uudessa oppaassa.

Yhteenveto poistettavista tiedoista

Säädösten uudistamisen myötä suunnitteluperiaatteet ovat tarkentuneet. Suunnittelun lähtökohtana on esteettömyys, jolla tarkoitetaan rakennetun ympäristön ominaisuutta, joka mahdollistaa yhdenvertaisen liikkumisen ja toimimisen kaikille. Tämän takia oppaan eri käyttäjäryhmien runsas korostaminen ei ole enää tarpeellista.

Palveluasumisen ja tuetun asumisen kohteiden liikuntatiloja käsittelevän tiedon hyödyntäminen ei suoraan sovellu hyödynnettäväksi uuteen oppaaseen, mikäli sen ohjeistukset käsittelevät julkisia tiloja.

Molemmissa oppaissa on lisäksi paljon suunnittelun ja rakentamisen yksityiskohtiin menevää tietoa, mikä on löydettävissä tarvittaessa myös muista suunnittelun ja rakentamisen ohjeista. Näiden tietojen vieminen uuteen oppaaseen ei ole tarpeellista.

Johtopäätökset

Molemmissa oppaissa ilmeni päivittämisen tarvetta, erityisesti opas 85 on monelta osaltaan vanhentunut. Molemmat oppaat kuitenkin sisältävät tietoa, jota voidaan hyödyntää jatkossa, kun uutta liikuntapaikkojen suunnittelua ohjaavaa opasta suunnitellaan ja toteutetaan.

Opas 85 on sisältönsä ansiosta helposti yhdistettävissä Esteettömät sisäliikuntatilat ja Esteetön luontoliikunta -oppaiden kanssa. Oppaassa on tietoa leikkipuistojen ja -paikkojen esteettömyyden huomioimisesta. Lisäksi jatkohankkeessa tulee etsiä esimerkkejä hyvin toteutetuista leikkipuistoista ja leikkipaikoista sekä pohtia mahdollisuutta määritellä esteettömien leikkipuistojen ja -paikkojen esteettömyyskriteeristö.

Opas 94 on tietopaketti palveluasumisen arki- ja terveysliikunnan tilojen suunnitteluun ja siksi sitä ei tulisi yhdistää osaksi uutta liikuntapaikkaopasta. Oppaan 94 sisällöstä voidaan kuitenkin poimia mukaan iäkkäiden terveysliikuntaa käsittelevää tietoa, mutta mahdollisessa uudessa oppaassa tulee huomioida ikääntyvien näkökulma opasta 94 laajemmin, sillä kyseinen opas kohdentuu iäkkäisiin ihmisiin, jotka ovat palvelu- ja hoiva-asumisen piirissä. Lisäksi suositellaan, että opas tulee päivittää omana kokonaisuutenaan.

Lisäksi jatkohankkeessa tulee ratkaista muutamia tässä esiselvitysvaiheessa avoimeksi jääviä kysymyksiä. Näitä ovat esimerkiksi: millainen arkiliikunnan rooli on uudessa oppaassa ja kuinka tarpeellista oheistiedon, kuten liikkumis- ja toimimisesteisille soveltuvien liikuntalajien tai liikkumis- ja toimimisesteisyyden kirjon esittelyn tarve tulee jatkossa olemaan. Mikäli arkiliikunnan näkökulma otettaisiin mukaan, se laajentaisi mahdollisen tulevan oppaan näkökulmaa esimerkiksi kevyenliikenteen väyliin, joita ei ole lainsäädännössä huomioitu esteettömyyden kannalta.

Esteetön perhepuisto ja liikuntapolku (85)

Päivitettävät ja korjattavat osiot

- Lainsäädäntö-kappaleen sisältö
- F1 ja G1 ♦ Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä 241/2017
- Kaikki viitattut RT-ohjekortit päivittyneet
- EN-standardin turvallisuusvaatimukset
- Terminologia ja teknologiset viittaukset osittain vanhentuneita:
 - Perhepuisto ei ole ajankohtainen termi. Perhepuisto-nimisiä leikkipuistoja ei enää rakenneta.
 - ”Esittelykasettien kopiointi ja postitus on yksinkertaista ja automaattinen puhelinvastaaja voi antaa päivittäistä tai viikoittaista tietoa.” (Sivu 53)

Edelleen ajankohtaiset ja hyödynnettävät osiot

- Leikkipuistojen ja -paikkojen suunnittelutieto
- Rakenteet, kuten leikkivälineet, aidat, portit, veistokset, vesiaiheet
- Kasvillisuus ja niihin liittyvät rakenteet, kuten korotetut kasvilaatikot
- Leikkipuistoja ja -paikkoja koskeva valaistus
- Rakenteisiin liittyvät suunnitteluohjekuvat (mahdollista päivittämistarvetta)

Täydennettävät osiot

- Leikkipuistojen ja -paikkojen turvallisuuden valvonta, eri tahojen vastuujao.
- Selkeät esteettömyyskriteerit leikkipuistoille ja -paikoille.
- Esteettömät turva-alustat
- Esimerkkejä esteettömistä leikkipuistoista ja -paikoista.

Poistettavat osiot

- Eri käyttäjäryhmien tarpeiden korostaminen suunnittelun periaatteissa ja ensisijaisuusajattelu.
 - ”Suunnittelussa ensisijaisesti huomioon otettavat ryhmät ovat liikkumisesteiset, näkövammaiset ja allergiset.” (Sivu 46)
- Detaljitason asiat/epäolennainen tieto
 - Esimerkiksi katulämmitys kaukolämmön paluuviedellä, puutarhaterapia, luonnonvesien kunnostaminen, miten toimia myrkytystilanteissa, eri vammaryhmiin liittyvät yksityiskohtaiset tiedot.

- Case Rinnekoti-Säätiö
 - Suunniteltu liikuntapolku ei toteutunut.

Yhteenveto

- Opas on monelta osalta vanhentunut mutta aihealue olisi hyvä yhdistää mahdolliseen uuteen opaskokonaisuuteen.
- Oppaassa on hyvää tietoa leikkipuistojen ja -paikkojen esteettömyyden huomioimisesta, jota ei todennäköisesti ole muualla, ja jota voidaan hyödyntää mahdollisessa uudessa oppaassa.
- Esteettömien leikkipuistojen ja –paikkojen kriteeristön määrittely tulevaisuudessa osaksi mahdollista uutta opasta.

Iäkkäiden ihmisten liikuntapaikkojen suunnittelu – Arki- ja terveysliikunnan tilat palvelu- ja hoiva-asumisympäristöissä (94).

Päivitettävät ja korjattavat osiot

- Lainsäädäntö-kappaleen sisältö
- F1 ja G1 ♦ Valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä 241/2017
- Osa RT-ohjekorteista päivittynyt
- Kuvitus
- Terminologia, esim. vanhainkoti --> tuettu palveluasuminen
- ARVI-tietokanta, poistunut käytöstä.

Edelleen ajankohtaiset ja hyödynnettävät osiot

- Iäkkäiden ihmisten näkökulmasta terveysliikunnan sisä- ja ulkotilojen ominaisuudet.
- Oleellista suunnittelijan kannalta on ymmärtää, millaisissa tiloissa iäkkäät ihmiset voivat itsenäisesti tai avustettuna harrastaa liikuntaa.
- Hallinnolliset keinot kehittämistä varten -kappale
- Hyvä säilyttää kuntien näkökulmasta ja päivittää ajan tasalle.

Täydennettävät osiot

- Muistisairaiden liikkuminen ja liikunnan harrastaminen tulee kenties ottaa tarkempaan tarkasteluun jatkossa.
- Oppaan kohderyhmä ei käsitä kaikkia iäkkäitä --> aktiivisten iäkkäiden näkökulma tulee ottaa selkeämmin mukaan mahdollisessa uudessa oppaassa.
- Mahdollisessa seuraavassa hankkeessa tulee kerätä uudestaan tietoa, mitä ikääntyneet liikuntapaikoilta ja liikkumiselta haluavat.

Poistettavat osiot

- Palveluasumisympäristöjen ulko- ja sisäliikunnan tilat
- Vain pieni osa iäkkäistä on tehostetun palveluasumisen piirissä.
- Palveluasumisen tilat eivät ole suoranaisesti samaa aihepiiriä kuin esiselvityksessä olevat muut oppaat.
- Arkiliikunnan näkökulma.
- Mikäli arkiliikunnan näkökulma otettaisiin mukaan, se laajentaisi mahdollisen tulevan oppaan näkökulmaa esimerkiksi kevyenliikenteen väyliin, joita ei ole lainsäädännössä huomioitu erityisesti esteettömyysnäkökulmasta.

Yhteenveto

- Opasta ei tarpeen sisällyttää mahdolliseen uuteen oppaaseen.
- Opas on arvokas tietopaketti palveluasumisen arki- ja terveysliikunnan tilojen suunnitteluun.
- Oppaan päivittäminen omana kokonaisuutena.
- Uudessa oppaassa iäkkäät tulee huomioita laajemmin.